

JEZUITI

UVOD

Jezuíti so skupnost moških redovnikov rimskokatoliške cerkve. Skupnost je leta 1534 ustanovila skupina diplomirancev pariške univerze, ki jo je vodil Ignacij Lojolski. Uradno ime za skupnost jezuitov je Družba Jezusova iz latinskega Societas Iesu oz. Societatis Jesu.

Na svetu je danes okoli 21.000 jezuitov, katerih geslo je »Vse v večjo Božjo slavo« (latinsko Ad maiorem Dei gloriam).

ZGODOVINA

Skupina se je v začetku tridesetih let 16. stoletja začela zbirati ob Ignaciju iz Loyole, Basku, ko je študiral na pariški univerzi. Imel je poseben dar razločevanja duhov. Z metodo duhovnih vaj je pomagal sebi in drugim odkriti, kaj Bog pričakuje od njih. Gre za globlje prepoznavanje samega sebe, sveta in božjih skrivnosti.

15. avgusta 1534 se je španec Ignacij Lojolski skupaj še s šestimi diplomiranci pariške univerze (Francisco Xavier, Alfonso Salmeron, Diego Laínez, in Nicolás Bobadilla iz Španije, Peter Favre iz Francije, in Simon Rodrigues iz Portugalske) sestal v Montmartru blizu Pariza. Sestali so se v lokalnem samostanu Svetega Petra iz Montmartre. Zavezali so se z zaobljubo o revščini in celibatu ter misionarskem delu v Jeruzalemu ali kamorkoli bo ukazal papež.

Klicali so se Jezusova družina ker so čutili, da jih je med sabo povezal sam Jezus. To je vodilo k ustanovitvi kasnejše Družbe Jezusove, leta 1540.

Leta 1537 so odšli v Italijo po papeško potrditev njihovega reda. Papež Pavel III jih pooblasti in jim da dovoljenje da postanejo duhovniki. Posvečeni so bili 24. junija v Benetkah. Zaradi vojne med leti 1535-1538 jim je bila onemogočena vrnitev v Jeruzalem, zato so ostali v Italiji in se posvetili pridiganju ter dobrodelnim delom.

27. septembra 1540 je bil izdan dokument s katerim je papež Pavel III potrdil Jezuite kot uradni katoliški red, vendar je njihovo število omejil na 60. Ta omejitev je bila 14. marca 1543 odstranjena, Ignacij tako postane prvi vodja in pošlje Jezuite na misionarsko delo po Evropi z namenom ustanavljanja šol, univerz in predavanj.

Kmalu po njihovem vidnem napredku so se Jezuiti osredotočili na tri aktivnosti:

- a.) ustanavljanje šol (jezuitski učitelji so bili poučeni teologije kot tudi klasičnih študijev),
- b.) širiti vero med nekristjani
- c.) zaustavljanje širjenja protestantizma (Poljska, Litva in jug Nemčije).

Ignacij je leta 1554 napisal Jezuitsko ustavo, ki je močno centralizirala red ter obljubljala večno zvestobo in pokornost papežu. Njegovo glavno načelo je postali neuradno jezuitsko geslo: »Vse v večjo Božjo slavo«. Fraza naj bi izžarevala idejo, da vsako delo, ki ni hudonamerno, izžareva duhovno življenje in je s tem namenom tudi narejeno.

ŠOLSTVO

Ignacij je zasnoval "Rimski kolegij", katerega je papež Pavel IV. Leta 1556 povišal na raven univerze. Ta od leta 1583 nosi ime "Gregorijanska univerza". Za izobrazbo Jezuitov je skrbel rimski "Collegium Germanicum". Kasneje ustanovijo tudi "Biblicum" za učenje biblijskih znanosti in "Institutum Orientale", katerega naloga je bila združiti vzhodno in zahodno cerkev.

Zaradi kvalitete in brezplačnosti študija so prošnje prihajale od vsepovsod

Tako imenovana jezuitska pedagogika je vsebovala tudi gledališče. Združeno moralno poučevanje in razvedrilo ob igri sta bila odlični pripomoček za poučevanje široke ljudske množice, tako splošnih človeških, kot tudi verskih vsebin.

DOPRINOS DRUŽBI

V redovnih pravilih je priporočeno, naj bo vsak član Družbe Jezuse zadolžen za tisto področje dela, kjer ima največ darov, ki jih lahko uspešno razvija. Zato so bili jezuiti že od začetka dejavni v zelo različnih poklicih. Predvsem v do takrat nepoznanih deželah so bili jezuitski misijonarji pionirji na različnih področjih: geografija, astronomija, matematika, jezikoslovje. Pater Jacques Marquette s šestimi tovariši, je bil leta 1673 prvi, ki je prevozil 1700 milj Mississippija. Še mnogo pomembnejše pa je bilo delo za razvoj v Indiji, Tibetu in predvsem na Kitajskem. Portugalski jezuit Antonio de Andrade je kot prvi Evropejec prečkal Himalajo. Pater Barnabas Cabo je v sedemnajstem stoletju iz Južne Amerike v Evropo prinesel skorja kininovca, imenovano tudi jezuitska skorja, ki so jo več kot 250 let uporabljali kot zdravilo proti malariji.

Jezuiti so vodili papeško zvezdarno, v Evropo pa so prinesli dežnik, vanilijo in druge dišavnice.

V južni Ameriki, v delih današnjih držav Paragvaja, Brazilije, Argentine in Urugvaja so jezuiti poskušali domorodce, indijanske prebivalce pragozda, naseliti v tako imenovanih redukcijah, organiziranih in urejenih vaseh. Te redukcije so naglo dosegle velik uspeh tudi na gospodarskem področju. Šlo je za poskus skupaj z misijonskim delom, Indijancem prinesiti tudi nov socialni sistem, s čimer bi Indijance zaščitili pred španskim zaslužnjevanjem in izkoriščanjem. Ta tako imenovana Jezuitska država v Paragvaju je obstajala prek 150 let, od 1610 do 1767, ko so bili jezuiti izgnani iz Južne Amerike.

Matematik Christoph Clavius je odločilno sodeloval pri reformi koledarja papeža Gregorja XIII v letu 1582 in odkril več kraterjev na luni. Vsesplošni genij Athanasius Kircher je z izdelavo "Laterna magica" ustvaril napravo predhodnico današnjih projektorjev. Sestavil je enega prvih strojev za računanje in kot prvi za merjenje temperature uporabil živo srebro. V jezikoslovju so jezuiti napisali prve slovnice za kitajščino, se prvi posvetili študiju sanskrta v Indiji in v Braziliji sestavili slovar izrazov, ki so jih razumela vsa indijanska plemena.

V misijonih je bila astronomija v veliko pomoč pri oznanjevalnem delu. Na kitajskem so jezuite povabili za dvorne astronome in jim zaupali reformo kitajskega koledarja. Dokazali so, da lahko natančneje napovejo sončne in lunine mrke, ter tako o nebesnih pojavih pokazali več znanja od domačinov. Kako intenzivno so jezuiti delovali v astronomiji pričajo imena 32 jezuitov, ki jih še danes lahko najdemo v lunini geografiji. Po slovenskem jezuitu baronu Halersteinu, tudi astronomu in mandarinu na kitajskem dvoru, je bila v letu 2004 poimenovana novo odkrita zvezda.

IZGON JEZUITOV

V 18. stoletju so bili očetje jezuiti številni in bogati, veljali so za Cerkevno aristokracijo; v vsej katoliški polovici Evrope je izbrani cvet mladine obiskoval njihove šole; usmerjali so mišljenje kraljev in kraljic; imeli so svoje misije na Kitajskem, imeli so glavno besedo v španskih ter portugalskih kolonijah Južne Amerike. V nekaj letih pa se je ta mogočnost zrušila.

Očitani so jim, da je bila njihova morala preveč prizanesljiva, vedno pripravljena k transakcijam, nagnjena k prilagoditvam; kako je njihova nadrobna kazuistika kaj primerna, da jo obrnejo v svoj prid grešniki; kako je njihov bog slaboten in pristranski, saj podeljuje svojo milost tistim, ki ga zanjo ne prosijo in najde v še takih človeških napakah nagib za upravičenje; kako so bili dosti preveč zapleteni v stvari tega sveta, na nebesa pa so pozabljali. Čeprav očitki niso bili novi, so bili vse bolj številčni in poudarjeni.

Prvi spopad na evropskih tleh se je odvil na Portugalskem, kjer je José de Carvalho e Mello, ki ga je 1750 v ministrstvo poklical kralj Josip I., sprožil reformiranje Portugalske, pri čemer je nastopil zoper ovire državni oblasti. Tako se je med drugim spopadel z jezuitskim redom. 1757 jim je prepovedal, da bi smeli biti še dalje spovedniki kraljevske družine, leto kasneje jim je prepovedal pridigati in spovedovati. 3. septembra tistega leta so izvedli atentat na kralja Josipa I., v zaroto so vpletli jezuite in jih izgnali.

V Franciji so za obračun izrabili delo patra Berruyera z naslovom Historie du Peuple de Dieu (Zgodovina božjega ljudstva), katerega prvi del je izšel 1728, drugi 1753. V njem je med drugim pisal, da so svetopisemski teksti nejasni, da ne predstavljajo enotnega in skladnega zgodovinskega dela, da v njih ne manjka dvoumnosti, katere je treba razložiti. Čeprav so patra formalno obsodili njegovi predstojniki, je graja zavoljo pohujšanja padla na ves jezuitski red. Jezuite so nekoliko kasneje obsodili, da niso nič drugega kot preoblečeni deisti (=Deizem (iz latinščine deus - bog) je verski nazor, ki v Bogu vidi stvaritelja, vendar ne priznava njegovega nadaljnega poseganja v naravo.) 18. novembra 1764 je kralj Francije izključil jezuite iz svojega kraljestva.

Leta 1766 je ljudska vstaja, imenovana upor klobukov, prestrašila kralja Karla III., ki je čez noč zapustil Madrid. Ko so jo zadušili, so krivce med drugim našli pri jezuitih. Kralj je objavil pismo, ki je vključeval zasedbo jezuitskih hiš in izgon iz dežele.

UKINITEV REDA

V prvih desetletjih 18. stoletja pa je naraščalo nasprotovanje jezuitom. Nasilna ukinitvev reda, ki so jo pripravljali evropski vladarji se je odvijala postopoma. Od leta 1759 so bili jezuiti pregnani v nekaterih evropskih deželah. Julija 1773 pa je imel zadnjo potezo papež Klemens XIV, ki je podpisal dokument o ukinitvi Družbe Jezusove. Odlok je po nekaj mesecih stopil v veljavo. Ob tem je papež opozoril na zasluge jezuitov pri širjenju vere, poudaril pa svojo dolžnost, da zaradi miru in preprečitve preprirov in razdora znotraj Cerkve ukine jezuitski red. Do bolj obširne utemeljitve obtožb ni prišlo.

Papeževa ukinitvev jezuitov ostaja ena od bolj nenavadnih stvari v cerkveni zgodovini. Nenavadno je to, da je bil ukinitven red, ki je bil razširjen po vsem svetu. Nenavadno, da je bila odstranitev jezuitov sprožena s strani gospode, ki je vse do zadnjega jezuite prištevala med svoje zaupnike in svetovalce. Nenavadno, da so v

nekatoliških deželah jezuitom dovolili obstanek, kar je pripomoglo, da se je že v naslednji generaciji jezuitski red lahko spet začel povsod po svetu.

Leto 1773 predstavlja rez v zgodovini jezuitov. Čeprav je ostal del jezuitov v Rusiji pod Katarino II in v Prusiji pod Fridrihom II, kjer papežev dekret ni bil razglašen, se je 7. avgusta 1814 s ponovno vzpostavitvijo papeža Pija VII, za jezuite začelo nekaj novega. Spremenjene razmere so se pokazala najprej v manjši finančni podpori ponovno rastočemu redu. Tudi nekatere dejavnosti, ki so bile nekoč razpoznavni znak jezuitov, so že prevzeli drugi: misijoni, šolstvo; ali pa so že postale splošna dejavnost Cerkve, na primer duhovne vaje, ljudski misijoni, poučevanje v verskih vprašanjih. Področja delovanja jezuitov v Cerkvi so bila za jezuite v 19. stoletju manj izrazita in spektakularna kot v 17. in 18. stoletju.

(Na sliki: Ruševine cerkve Svetega Paula, Azija med 16 in 17 stoletjem)

IGNACIJ LOJOLSKI

Ignacij Lojolski se je rodil leta 1491 v španski pokrajini Baskija. Viteška vzgoja in izobrazba za dvornega paža sta v njem vzbudila veliko željo po slavi in sanjarjenje o služenju dvornim damam. Pri tridesetih letih mu je ob branjenju Pamplone topovska krogla razmesarila nogo. V večmesečnem okrevanju pa se je njegovo življenje pričelo temeljito spreminjati. Ob branju Svetega pisma in življenja svetnikov je začel postavljati pod vprašaj svoje dotedanje življenjske ideale in se vse bolj navduševati ob zgledih svetnikov.

Po okrevanju je zapustil domači grad v Lojoli in se odpravil na romanje. V Manresi, kraju blizu Montserrat v Kataloniji, je preživel eno leto v molitvi in askezi. V tem času je doživljal velike notranje spremembe v sebi, kar sam imenuje spreobrnjenje. Svojo izkušnjo molitve tega časa je zapustil v znameniti knjižici Duhovne vaje.

Njegova želja je bila, da bi lahko živel in deloval v Sveti deželi, v krajih, kjer je živel in deloval Jezus. Zato se je odpravil na romanje v Jeruzalem. Vendar mu zaradi političnih razmer tistega časa ni bilo dano, da bi lahko ostal tam. Ob vrnitvi v Evropo pa se je po premisleku posvetil študiju latinščine in filozofije v Parizu. Želel je pomagati dušam, kot se je sam izrazil. Govoriti z ljudmi o evangeliju in jim na podlagi lastne izkušnje duhovnih vaj pomagati, da bi tudi sami iskali in našli Boga, ter svoj odgovor na njegovo ljubezen. Kot neizobražen laik pa je imel v času inkvizicije precej težav z obtožbami o hereziji, zato se je posvetil filozofskemu in potem še teološkemu študiju. Skupaj s šestimi prijatelji, ki jih je zbral ob sebi v času študija v Parizu, je 15. avgusta 1534 na Montmartru naredil zaobljube čistosti in neporočenosti. Odločili so se tudi, da bodo romali v Jeruzalem, česar pa zaradi vojne s Turki niso mogli uresničiti. Namesto tega so odšli v Rim in se leta 1538 ponudili na razpolago papežu Pavlu III, da jih ta pošlje kamor se njemu zdi najbolj potrebno.

15. aprila 1539 so ti prijatelji postavili temelj nove redovne družbe, ki so jo poimenovali Societas Jesu, Družba Jezusova. Uradna papeževa potrditev Družbe Jezusove se je zgodila 27. septembra 1540. Eno leto pozneje je bil Ignacij enoglasno izvoljen za prvega vrhovnega predstojnika. Ostal je v Rimu, kjer je vodil mlado Družbo, sestavil njene konstitucije, to je pravno osnovo življenja in delovanja, si veliko dopisoval z drugimi jezuiti in tudi pastoralno deloval. Njegova posebna skrb so bili predvsem tisti, za katere se nihče drug ni zavzemal, reveži, prostitutke, judje in podobni.

31. julija 1556 je Ignacij v Rimu umrl. V tem času je bilo po vsem svetu že več kot tisoč jezuitov. Leta 1622 je bil skupaj s svojim velikim prijateljem Frančiškom Ksaverijem razglašen za svetnika. Njegov praznik je v koledarju 31. julija.